

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՏՆՏԵՍԱԳԻՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ

ՀԱՅՐԱՊԵՏՅԱՆ ԼԵՆԱ ՌՈՒԲԵՆԻ

**ԱՌԵՎՏՐԱՅԻՆ ԲԱՆԿԵՐԻ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ԿԱՅՈՒՆՈՒԹՅԱՆ ԳՆԱՀԱՏՄԱՆ
ԵՎ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ԲԱՐԵԼԱԿՄԱՆ ՈՒՂԻՆԵՐԸ ՀՀ-ՈՒՄ**

Ը.00.03- <<Ֆինանսներ, հաշվապահական հաշվառում>>
մասնագիտությունը տնտեսագիտության թեկնածուի գիտական
աստիճանի հայցման ատենախոսության

ՍԵՂՄԱԳԻՐ

Երևան 2017

Ատենախոսության թեման հաստատվել է Երևանի պետական
համալսարանում

Գիտական ղեկավար՝

տնտեսագիտության թեկնածու ,
դոցենտ Սամվել Սուրենի

Նահապետյան

Պաշտոնական ընդդիմախոսներ՝

տնտեսագիտության դոկտոր
Լիանա Յայկազի Գրիգորյան

տնտեսագիտության թեկնածու ,
դոցենտ Գրիգոր Պարգևի Այվազյան

Առաջատար կազմակերպիչներ՝

ՀՀ ԳԱԱ Մ. Քոթանյանի

անվան

տնտեսագիտության ինստիտուտ

Ատենախոսության պաշտպանությունը կայանալու է 2017 թվականի փետրվարի 16-ին ժամը 15:30-ին Հայաստանի պետական տնտեսագիտական համալսարանում գործող ՀՀ ԲՈՅ-ի թիվ 014 մասնագիտական խորհրդի նիստում:

Հասցե՝ 0025, ք. Երևան, Նալբանդյան 128:

Ատենախոսությանը կարելի է ծանոթանալ Հայաստանի պետական տնտեսագիտական համալսարանի գրադարանում:

Սեղմագիրն առաքված է 2017թ. հունվարի 16-ին:

014 մասնագիտական խորհրդի

գիտական քարտուղար՝

տնտեսագիտության դոկտոր , պրոֆեսոր

Ս.Ա.

Գևորգյան

ՍԵՆԱԽՈՍՈՒ ԹՅԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒ Բ ԲՆՈՒ ԹԱԳԻՐԸ

Ատե նախտ սու թյան թեմայի հրատապու թյ ու նը և արդիականու թյ ու նը: Ներկայ ու մ ս ֆինանսական կայ ու ն ու թյ ան խնդիրը կարևոր է ոչ միայն պետական, դրամավարկային մարմինների և տնտեսվարող սուբյեկտների, այլև հասարակության բոլոր անդամների համար: Բանկային համակարգը կատարում է երկու կարևորագույն ֆունկցիաներ՝ ներգրավում է ազատ միջոցներ տնտեսական սուբյեկտներից և վարկեր է տրամադրում ձեռնարկության ներքին և սպառողներին: Դրանով պայմանավորված՝ բանկային համակարգը դառնում է տնտեսության և բոլոր հատվածները սպասարկող օղակ, որի արդյունավետ գործունեությունը դառնում է առանցքային տնտեսության զարգացման համար: Այդ պատճառով էլ ֆինանսական կայունությունը ընկած է բոլոր տնտեսական գործընթացների հիմքում, և դրա ուսումնասիրությունը ընդգրկում է բոլոր տնտեսական գործակալներին: Ուստի մեր օրերում ֆինանսական կայունության հիմնախնդիրների ուսումնասիրությունը առավել քան արդիական է և ունի խիստ կարևոր գիտագործնական նշանակություն:

Ֆինանսական կայունությանը առնչվող հիմնախնդիրներին հետազոտության և դրանց լուծումների բացահայտման ու հիմնավորման արդիականությունը և հրատապությունն էլ պայմանավորել են թեմայի ընտրությունը, որոշել նրա նպատակները ու խնդիրները, հետազոտության օբյեկտն ու առարկան, կառուցվածքն ու տրամաբանությունը:

Ատե նախտ սու թյան նպատակը և խնդիրները: Սույն առե նախտ սու թյ ան նպատակն է ՀՀ-ի համար գնահատել բանկերի ֆինանսական կայունությունը, բացահայտել բանկային համակարգի ֆինանսական կայունության վրա ազդող գործոնները, առաջարկել գործիքակազմ ֆինանսական համակարգի կայունության կառավարման արդյունավետության բարձրացման համար:

Տվյալ նպատակին հասնելու համար առե նախտ սու թյ ու ն ու մ հատուկ ուշադրություն է դարձվել, քննարկվել և լուծվել են հետևյալ խնդիրները.

- Ուսումնասիրել ՀՀ-ում ֆինանսական կայունության ներկա վիճակը, բացահայտել զարգացման միտումները և առանձնահատկությունները,
- Ուսումնասիրել ՀՀ առևտրային բանկերի ֆինանսական կայունության գնահատման հիմնահարցերը,
- Ուսումնասիրել բանկային համակարգի ավանդների կառուցվածքը և դիսամիկան՝ որպես ֆինանսական կայունության նշանակալի գործոն,
- Սթրես-թեստերի միջոցով գնահատել բանկերի ֆինանսական կայունության փոփոխությունները արտաքին շոկերի պարագայում,
- Հետազոտել վարկային ռիսկի գնահատման և կառավարման հիմնախնդիրները,

▪ Էմպիրիկ մեթոդով գնահատել ֆինանսական համակարգի վրա ազդող գործոնների ազդեցության չափը,

Ատենախոսության օբյեկտն ու առարկան: Հետազոտության օբյեկտ է ընտրվել ՀՀ բանկային համակարգը: Հետազոտության առարկա է ընտրվել ՀՀ առևտրային բանկերի ֆինանսական կայուն նույնության գնահատումը:

Ատենախոսության տեսական, տեղեկատվական և մեթոդաբանական հիմքերը: Ատենախոսության ու նույնիսկ ամառադարձ խնդիրների լուծման համար տեսական հիմք են հանդիսացել ֆինանսական կայուն նույնության, սթրես-թեստավորման և ռիսկերի կառավարման մոդելների վերաբերյալ հայ և արտասահմանյան հետազոտողների աշխատությունները:

Հետազոտության ընթացքում կիրառվել են տեսական և տրամաբանական, ինդուկցիայի և դեդուկցիայի, վիճակագրական վերլուծության ներքին, Էկոնոմետրիկ գնահատման, իրավիճակային և գործոնային վերլուծության ներքին մեթոդները:

Ատենախոսության համար տեղեկատվական հիմք են հանդիսացել ՀՀ ազգային վիճակագրական ծառայության հրապարակումները, ՀՀ կենտրոնական բանկի վիճակագրական տվյալները և գնահատումները, Արժույթի միջազգային հիմնադրամի և այլ պետության ներքին ու միջազգային կազմակերպությունների հրապարակած վիճակագրական տվյալները և տեղեկագրերը, փորձագիտական գնահատականները և հեղինակի սեփական գնահատումները:

Ատենախոսության գիտական նորույթը: Ատենախոսությունում կատարված հետազոտական և վերլուծական աշխատանքների գիտական նորույթ են հանդիսանում հետևյալ դրույթները.

▪ ՀՀ առևտրային բանկերի համար մշակվել և կառուցվել են ֆինանսական կայուն նույնության մասնակի և ընդհանուր ինդեքսներ, որոնք հնարավորություն են տալիս որոշել յուրաքանչյուր բանկի դիրքը բանկային համակարգում կայուն նույնության տեսանկյունից,

▪ Կորելացիայի գործակցի և վարկերից հավանական կորուստների պահուստների օգնությամբ գնահատվել է վարկավորած ճյուղերում ռիսկերի կուտակումն ամբողջ բանկային համակարգի հրապարակված տվյալներով, որը առանձնակի կարևորություն ունի յուրաքանչյուր բանկի վարկային ռազմավարության մշակման համար:

▪ Էմպիրիկ ռեգրեսիոն վերլուծության միջոցով բացահայտվել է, թե ինչ գործոններ են ազդում ֆինանսական կայուն նույնության գնահատող նորմատիվային ընդհանուր կապիտալ/ռիսկով կշռված ակտիվներ ցուցանիշի վրա, և գնահատվել է յուրաքանչյուր գործոնի ազդեցության չափը:

Ատենախոսության գիտադրժնական նշանակությունը: Ատենախոսության գործնական նշանակությունը, նախ և առաջ, սերտորեն կապված է ՀՀ կենտրոնական բանկի խնդիրներից մեկի՝ բանկային համակարգի ֆինանսական կայուն նույնության ապահովման հետ: Բանկային համակարգը բաղկացած է առանձին

առևտրային բանկերից, և ամբողջ համակարգի ֆինանսական կայունությունը ապահովելու համար անհրաժեշտ է գնահատել դրա առանձին տարրերի ֆինանսական կայունությունը, և այդ տեսանկյունից տվյալ ատենախոսությունը անհրաժեշտ գործիքակազմ է առաջարկում: Մյուս կողմից, սույն աշխատանքը կարող է օգտակար լինել բանկերի համար, քանի որ այն հնարավորություն է տալիս յուրաքանչյուր բանկին գնահատել իր տեղը ամբողջ բանկային համակարգում, և դրանով պայմանավորված կատարել անհրաժեշտ միջոցառումներ իր ֆինանսական կայունությունն ամրապնդելու ուղղությամբ:

Առևտրային բանկերի ֆինանսական կայունության գնահատումը կարող է օգտագործվել այն տնտեսվարող սուբյեկտների կողմից, որոնք իրենց միջոցները պահում են բանկերում: Բարձր ֆինանսական կայունություն ունեցող բանկերում միջոցները ավելի վստահելի և ապահովված են, և ունիսկ վարկեր ստանալու ժամանակ դամբձ նշանակությամբ ունի, քանի որ ավելի քիչ է բանկերի դեֆոլտի ռիսկը և վարկերը շուտետպահանջելու վտանգը:

Հետազոտությունը, հանդիսանալով առևտրային բանկերի ֆինանսական կայունության գնահատման և կառավարման տարբերակ, տնտեսագիտական այլ հարցեր մեկ միասնական մոդելում քննարկելու լավ օրինակ կարող է հանդիսանալ: Ատենախոսության տեսական և գործնական արդյունքները կարող են օգտակար լինել տվյալ հիմնախնդրով զբաղվող տնտեսագետների և այլ անձանց համար:

Ատենախոսության արդյունքների փորձարկումը և հրապարակումները: Ատենախոսությունը քննարկվել է Երևանի պետական համալսարանի «Ֆինանսահաշվային» ամբիոնում, Կենտրոնական Բանկում, իսկ որոշ դրույթներ ներկայացվել և քննարկվել են միջարք գիտաժողովներում:

Ատենախոսության հիմնական դրույթներն ու արդյունքները հրապարակվել են գիտական վեց հոդվածներում:

Ատենախոսության կառուցվածքը: Հետազոտության առջև դրված խնդիրների համաչափ լուծման նկատառումներով պայմանավորված՝ ընտրվել է աշխատության այնպիսի կառուցվածք, որը հնարավորություն է տվել անհրաժեշտ խորությունով և համաձայնությամբ ներկայացնել հետազոտության ամարկան կազմող հիմնախնդիրները:

Ատենախոսությունը բաղկացած է ներածությունից, երեք գլուխներից, եզրակացություններից և օգտագործված գրականության ցանկից, հավելվածից:

Ատենախոսության տեքստի ծավալը կազմում է 116 տպագիր էջ:

ԱՏԵՆԱԽՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ

Ներածու թյ ու նու մ հիմնավորվել է թեմայի արդիականությունը, ներկայացվել են հետազոտության նպատակները, խնդիրները, ձևակերպվել են ուսումնասիրման օբյեկտն ու առարկան, գիտական արդյունքներն ու նորույթը, ստացված արդյունքների գիտագործնական նշանակությունը, ներկայացվել է ուսումնասիրման մեթոդաբանությունը, ինչպես նաև հետազոտման տեղեկատվական, աղբյուրագիտական և նորմատիվ հիմքերը:

Ատենախոսության առաջին գլխում <<Բանկային համակարգի և բանկերի կայունության դերը ֆինանսական կայունության ապահովման գործում>>, քննարկվել և ուսումնասիրվել են ֆինանսական համակարգի կայունության էությունը և հիմնախնդիրները, բանկային համակարգում ռիսկերի կառավարումը և դրա ազդեցությունը ֆինանսական կայունության վրա, Հայաստանի Հանրապետության բանկային համակարգը և դրակարգավորման առանձնահատկությունները:

Բանկային համակարգը հանդիսանում է ֆինանսական հատվածի մի մասը, որի կայունությունը սահմանվում է հետևյալ կերպ. *բանկային ծառայությունների անխափան և շարունակական մատուցում բնականոն տնտեսական իրավիճակում, իսկ արտաքին կամ ներքին գործոններով պայմանավորված շոկերի պարագայում՝ դրանց հաղթահարման պրոտեկցիա կառուցված կայունությամբ:*

Բանկային համակարգի կայունության գործում մեծ դեր է խաղում ռիսկերի կառավարումը: Ռիսկերի կառավարման համակարգը բանկային գործի մեջ հանդիսանում է մասնագիտական ուղղություն: ՀՀ-ում վարկավորման հետևանքով առաջացած ռիսկերն աստիճանաբար մեծանում են, ինչն արտահայտվում է վարկերից հավանական կորուստների պահուստների մակարդակի աճում: Այդ նպատակով բանկերի ճյուղային վարկավորման և պահուստավորման ցուցանիշների օգնությամբ գնահատվել է ճյուղային վարկավորման հարաբերական ռիսկայնությունը:

Ուսումնասիրության իմաստով անհրաժեշտ է յուրաքանչյուր բանկի համար այս ցուցանիշը ներկայացնել դինամիկայում, այդ նպատակով ստորև ներկայացված են բոլոր բանկերի պահուստվարկեր ցուցանիշները և կարգաթվերը 2015թ. դեկտեմբերի 31-ի և 2016թ. սեպտեմբերի 30-ի դրությամբ:

Որպեսզի բացահայտենք, թե տնտեսության տարբեր ճյուղերի վարկավորումն ինչպես է ազդում վարկային ռիսկի վրա, ուսումնասիրենք վարկերից հավանական կորուստների

պահուստի կախվածությունը տնտեսության ճյուղերին տրված վարկերի մեծություններին: Այստեղ կարելի էր կիրառել ռեգրեսիոն անալիզ, սակայն դրա համար անհրաժեշտ վիճակագրական տվյալները բավարար չեն¹:
 Աղյուսակ 1². 33 առևտրային բանկերի պահուստվարկեր ցուցանիշը և դրանց կարգաթվերը՝ ըստ 2014-2016 թթ.:

Ամսաթիվ	31.12.2014		31.12.2015		30.09.2016	
	Պահուստ՝ կարկ ցուցանիշ	կարգաթիվ	Պահուստ՝ կարկ ցուցանիշ (տոկոս)	կարգաթիվ	Պահուստ՝ կարկ ցուցանիշ (տոկոս)	կարգաթիվ
Պրոմթեյն Բանկ	1.51	4	1.50	1	1.11	1
ՀԱՅԷԿՈՆՈՄԲԱՆԿ	1.39	3	1.67	2	1.94	4
Ամերիաբանկ	0.97	1	1.69	3	2.28	5
Հայ բիզնեսբանկ	2.26	8	1.99	4	1.81	2
Մելլաթ Բանկ	1.36	2	2.20	5	5.2	15
ԱՐԱՐԱՍԲԱՆԿ	2.40	10	2.40	6	2.32	6
Արդշինբանկ	2.00	7	2.47	7	1.82	3
ԻՆԵԿՈԲԱՆԿ	1.65	5	2.84	8	3.87	11
ԱՐՄՍՎԻՍԲԱՆԿ	3.21	13	3.01	9	3.46	9
Էյ չ-Էս-Բի-Սի Բանկ	1.78	6	3.03	10	4.31	4
Արցախբանկ	5.65	19	3.23	11	3.08	8
ԱԿԲԱ-ԿՐԵԴԻՏ ԱԳՐԻԿՈՆ ԲԱՆԿԸ	5.27	18	3.85	12	4.29	13
Յոնիբանկ	3.66	15	3.99	13	3.85	10
Անելիք Բանկ	2.64	11	4.05	14	2.96	7
Կոնվերս բանկ	3.36	14	4.63	15	3.98	12
Չարգացման Հայկական Բանկ	3.98	16	5.54	16	6.44	16
ՎՏԲ-Հայաստան Բանկ	4.21	17	6.69	17	9.73	17
Բիբլոս Բանկ	8.28	21	17.73	18	16.27	18
Պրոկրեդիտ Բանկը	2.29	9				
ԲՏԱ Բանկ	2.92	12				
Առեկսիմբանկ	6.17	20	32.11	19	29.68	19

Հաշվարկվել է 33 բանկային համակարգի ճյուղային վարկավորման և պահուստների կորելացիայի գործակիցները (աղյուսակ 2), որոնք թույլ են տալիս գնահատել յուրաքանչյուր ճյուղի ազդեցությունը հարաբերական ուժգնությունը վարկավորման հետևանքով ձևավորված հավանական կորուստների պահուստի վրա:

Աղյուսակ 2: 33 բանկային համակարգի ճյուղային վարկավորման և պահուստների կորելացիայի գործակիցները

Համար	Տնտեսության ճյուղ	Կոռելացիայի գործակիցը
1	Սպառողական	0,81
2	Գյուղատնտեսություն	0,75
3	Շինարարություն	0,54
4	Առևտուր	0,33
5	Արդյունաբերություն	0,33
6	Այլ	0,18

Հայաստանի Հանրապետությունում տնտեսության ֆինանսական հատվածի գլխավոր կարգավորողը Կենտրոնական

¹ Պայմանավորված է բանկերի քիչ քանակով և հրապարակվող վիճակագրության անհամատեղելիությամբ:

² Տե՛ս 33 առևտրային բանկերի ֆինանսական հաշվետվությունները:

բանկն է: Ըստ ՀՀ նոր սահմանադրության 200 հոդվածի 2-րդ կետի՝ Կենտրոնական բանկի հիմնական նպատակներն են գների և ֆինանսական կայունության ապահովումը: Մինչ այս փոփոխությունը, ֆինանսական կայունությունը մտնում էր կենտրոնական բանկի օրենսդրական գործառույթների մեջ, սակայն այսուհետև այն դառնում է սահմանադրական դրույթ և կարևորվում է գների կայունության նպատակին հավասար: ՀՀ Կենտրոնական բանկը տարեկան և կիսամյակային պարբերականությամբ հրապարակում է ֆինանսական կայունության հաշվետվություն: Այդ հաշվետվությունները կառուցված են գլոբալ իրադրության ամսականությամբ: Չորրորդ բաժնում մանրակրկիտ անդրադարձ է կատարվում առևտրային բանկերի կայունությանը՝ այն դիտարկելով ֆինանսական միջնորդության, կենտրոնացվածության, վարկային ռիսկի, իրացվելիության ռիսկի, շուկայական ռիսկի, կապիտալի համարժեքության և եկամտաբերության համատեքստում: Նշված ցուցանիշների օգնությամբ կառուցվում են կայունության քարտեզը: Կայունության քարտեզները ցույց են տալիս, որ 2014թ.-ին 2013-ի համեմատ ՀՀ բանկային համակարգի կայունության բոլոր ցուցանիշները վատթարացել են: Նման դիսամիկան պահպանվել է նաև 2015թ.-ին, սակայն տեղի է ունեցել իրացվելիության բարձրացում, իսկ կապիտալի համարժեքությունն ու տոկոսադրույթի ռիսկը պահպանվել են նույն մակարդակում:

Առևտրային և երկրորդ գլխում՝ <<Սթրես թեստավորման առանձնահատկությունները ֆինանսական կայունության հիմնահարցերի վերլուծության գործընթացներում>>, ուսումնասիրվել է սթրես թեստավորման էությունը և հիմնական բաղադրիչները, սթրես-թեստերի տրամաբանությունը և իրականացման առանձնահատկությունները ֆինանսական համակարգում, արժույթային ճգնաժամերի ազդեցությունը ՀՀ բանկային համակարգի վրա և դրանց հաղթահարմանն ուղղված միջոցառումները:

Հայտնի է, որ փոքր բաց տնտեսությունները առավել խոցելի են արտաքին շուկաների շոկերի նկատմամբ: Այդ շոկերի փոխանցումային մեխանիզմը սկսվում է ճկուն տնտեսական բաղադրիչների կտրուկ փոփոխությամբ, որոնց հաջորդում են նաև ֆունդամենտալ ներքին դիսամիկայի փոփոխությունները: Կապիտալի հոսքերը բավական զգայուն են արտաքին շոկերի նկատմամբ, ինչն անմիջապես անդրադառնում է արտարժույթի փոխարժեքի վրա: 2009թ. ֆինանսատնտեսական ճգնաժամի ազդեցությունը նկատելի է դրամի 2009թ. մարտի 9-ի կտրուկ արժեզրկմամբ:

2014թ. հունիս ամսին Ռուսաստանի Դաշնության արտաքին քաղաքականության հետևանքով ռուբլու փոխարժեքը կտրուկ անկում ապրեց: Զանի որ Ռուսաստանի Դաշնությանը համարվում է ՀՀ աշխատանքային միգրացիայի և ֆինանսական հոսքերի խոշորագույն երկիրը, անխուսապիլ իրոքն այդպիսի փոփոխությունները պետք է անդրադառնային մեր

տնտեսություն վրա, մասնավորապես, առաջին հերթին փոխարժեքի վրա: Այդ ազդեցությունն արտահայտվում է 2014թ. նոյեմբեր-դեկտեմբերին: Ի տարբերություն 2009թ. կտրուկ անկմանը՝ 2014թ. բանկային համակարգից ավանդների արտահոսքեր նկատվում, լավագույն դեպքում մարդիկ իրենց դրամային ակտիվները փոխանակում էին արտարժույթայինով: ՀՀ իշխանությունները և կենտրոնական բանկն ինտենսիվորեն փորձում էին կանգնեցնել վերահաս վտանգը՝ իրականացնելով կարգավորող միջոցառումներ, որոնց շնորհիվ ՀՀ բանկային համակարգը 2014թ. դեկտեմբերի վերջին կայունացման ուղին բռնեց: Որպեսզի ամրապնդվի ձեռք բերված կայունությունը, 2014թ. դեկտեմբերի 30-ին ԿԲ-ն ընդունեց մի կտրուկ որոշում.

Բանկի ընդհանուր կապիտալի նվազագույն չափը սահմանվում է.

1) մինչև 2017 թվականի հունվարի 1-ը՝ հինգ միլիարդ (5.000.000.000) Հայաստանի Հանրապետության դրամ,

2) նոր ստեղծվող բանկերի համար՝ մինչև 2017 թվականի հունվարի 1-ը երեսուն միլիարդ (30.000.000.000) Հայաստանի Հանրապետության դրամ,

3) 2017 թվականի հունվարի 1-ի դրությամբ և դրանից հետո՝ բանկի և նոր ստեղծվող բանկերի համար՝ երեսուն միլիարդ (30.000.000.000) Հայաստանի Հանրապետության դրամ>>:

2015թ. սկզբից արժույթային շուկայում նկատվեց հավասարակշիռ մակարդակ, սակայն համախառնային տնտեսական զարգացումները հետագայում էլ պետք է ճնշումներ գործադրեին ֆինանսական շուկայի վրա: Ըստ ԿԲ-ի ՀՀ տնտեսությունը կանգնում է հետևյալ հիմնական մարտահրավերների առաջ՝ միջազգային շուկաներում գունավոր մետաղների գների, ՀՀ արտահանման դուրսային արժեքի, ներքին սպառման և օտարերկրյա ներդրումների նվազումը: Մեծապես կարևորվում է ՌԴ-ում աշխատաթափի միգրանտների կողմից ուղարկված գումարի արժեզրկումը:

Բանկերի կապիտալը դիտարկելով որպես ռիսկերի և դրանց գծով կորուստների կլանման առաջնահերթ տարր, Բազելյան կոմիտեն Բազել 3-ում առաջ է քաշում պրոցիկլայնության կրճատման հիմնախնդիր: Այս խնդրի համար առաջարկվում է երկու նոր գործիքներ՝ կապիտալի պահպանման և հակացիկլիկ բուժքննություն:

Մեր կարծիքով, Բանկային կապիտալի տարրերի, ինչպես նաև կապիտալի նվազագույն մեծության նկատմամբ նման խտացող պահանջները անխուսափելիորեն բերելու են բանկերի եկամտաբերության անկման: Այդ դեպքում սովորաբար շուկայի մասնակիցների թիվը կտրուկ կրճատվում է, ինչն էլ իր հերթին կարող է նվազեցնել մրցակցությունը: Հետևաբար, կանխատեսվում է, որ բանկերի եկամտաբերության ցուցանիշների անկումը կամ առնվազն ցածր մակարդակը կպահպանվի նաև 2017թ-ին: Եկամտաբերության անկումը և մրցակցության նվազումը բերում է բանկային ծառայությունների սակագների բարձրացման: Այս երևույթը ՀՀ բանկային համակարգի համար կարելի է նկատել ադյունակ 3-

ու մ, որտեղ ներկայացված է համակարգի շահույթաբերությունն ըստ ակտիվների և ըստ կապիտալի:

Աղյուսակ 3. Գրքակալին համակարգի շահույթաբերության դինամիկան՝ ըստ 2005-2016 թթ.:

Ամառի վերջ	Դեկտ-2005	Դեկտ-2006	Դեկտ-2007	Դեկտ-2008	Դեկտ-2009	Դեկտ-2010	Դեկտ-2011	Դեկտ-2012	Դեկտ-2013	Դեկտ-2014
Շահույթաբերություն ըստ ակտիվների	2.9	3.9	3.5	3.5	1.0	2.8	2.4	2.5	1.9	1.0
Շահույթաբերություն ըստ կապիտալի	13.7	17.2	16.0	15.2	4.8	12.3	12.7	14.7	12.0	6.4
Ամառի վերջ	1. Դեկտ 2015	Ֆուբր-2016	Փետր-2016	Մարտ-2016	Ապրիլ-2016	Մայիս-2016	Յունիս-2016	Յուլի-2016	Օգոստ-2016	Սեպտ-2016
Շահույթաբերություն ըստ ակտիվների	-0.5	-0.8	-0.5	0.2	0.2	0.1	0.5	0.2	0.3	0.5
Շահույթաբերություն ըստ կապիտալի	-3.5	-5.4	-3.3	1.0	1.0	0.8	3.3	1.2	2.0	3.2

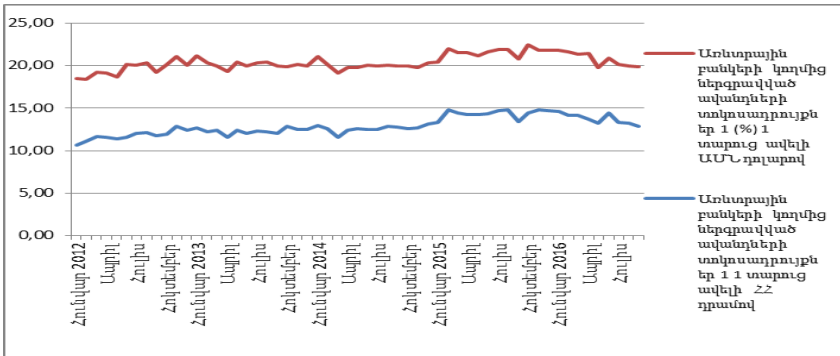
Աղյուսակ 3-ից նկատելի է, որ ի տարբերություն մինչև 2014թ., 2015թ.-ից սկսած բանկային համակարգի շահույթաբերության ցուցանիշները աննախադեպ անկում են ապրում, ընդհուպ մինչև վնասի ստացումը: Տնտեսության ճգնաժամային վիճակով և բանկերի հիմնական կապիտալի համալրմամբ պայմանավորված՝ 2016թ. բանկերի շահույթաբերությունը պահպանվում է մոտ գրոյական մակարդակում:

Աղյուսակ 4. Գրքակալին համակարգի հիմնական հաշվեկշռային ցուցանիշները (մլն. ԳՀ դրամ)՝ ըստ 2014-2016 թթ.

	Ընդհանուր ակտիվներ	Ընդհանուր պարտավորություններ	Հաշվեկշռային ընդհանուր կապիտալ
31.12.2014	3,410,923.0	2,941,803	469,120
31.01.2015	3,362,310	2,885,637	476,673
28.02.2015	3,323,660	2,850,248	473,411
31.03.2015	3,264,759	2,790,062	474,697
30.04.2015	3,295,124	2,827,933	467,191
31.05.2015	3,304,766	2,835,091	469,675
30.06.2015	3,239,191	2,760,956	478,235
31.07.2015	3,310,745	2,833,925	476,820
31.08.2015	3,304,084	2,825,597	478,488
30.09.2015	3,305,924	2,829,091	476,833
31.10.2015	3,263,763	2,789,665	474,098
30.11.2015	3,322,367	2,844,913	477,454
31.12.2015	3,457,081	2,943,031	514,050
30.01.2016	3,443,816	2,933,432	510,384
29.02.2016	3,472,527	2,961,834	510,693
31.03.2016	3,493,003	2,963,074	529,928

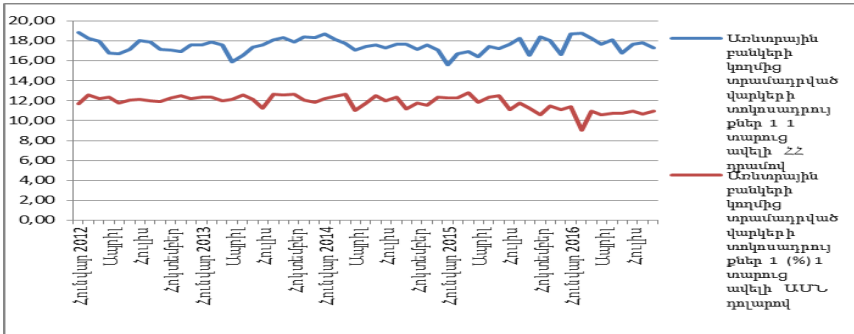
30.04.2016	3,446,412	2,920,677	525,734
31.05.2016	3,421,310	2,893,624	527,685
30.06.2016	3,455,802	2,907,821	547,981
31.07.2016	3,499,760	2,952,287	547,473
31.08.2016	3,497,012	2,946,189	550,823
30.09.2016	3,553,606	2,982,638	570,968

Ինչպես կարելի է նկատել աղյուսակ 4-ում, 2014թ. դեկտեմբերին բանկային համակարգի շահույթաբերությունը ըստ ակտիվների և կապիտալի կազմել են համապատասխանաբար 1 տոկոս և 6.4 տոկոս: Չուտ շահույթը կազմել է 32,066 մլն ՀՀ դրամ: Ընդհանուր կապիտալի մեծացման որոշման արդյունքում մինչև 2017թ. բանկային համակարգը ընդհանուր կապիտալը պետք է համարվեր 222 մլրդ ՀՀ դրամով, որի արդյունքում ընդհանուր կապիտալը կկազմեր 691 մլրդ դրամ: Մեր կարծիքով, վերջին ժամանակներս բանկային համակարգում տոկոսադրույքների (այդ թվում՝ ավանդների և վարկերի) նվազման միտումները զգալիորեն պայմանավորված են բանկային համակարգի կապիտալի ավելացմամբ: Այդ միտումները, մի կողմից, շահեկան են վարկառուների համար, սակայն, մյուս կողմից, ձեռնտու չեն ավանդատուների և բանկերի սեփականատերերի համար:

Գծապատկեր 1. Առևտրային բանկերի կողմից ներգրավված ավանդների միջին տոկոսադրույքները:

Վարկերի տոկոսադրույքների բարձրացման միտում չի նկատվում, քանի որ դրանց նկատմամբ պահանջարկն է ապես կրճատվել է: Այս իրավիճակը արտացոլում է ընդամենը հիմնական կապիտալի փոփոխության հետևանքները: Դրանք խորացման միտում կունենան կապիտալի պահպանման և հակացիկլիկ բուժման ֆերների ամբողջական կիրառման դեպքում:

Գծապատկեր 2. Առևտրային բնակչության կողմից արամատրված վարկերի միջին տոկոսադրույքները:

Ակնհայտ է դառնում, որ բանկային համակարգի ֆինանսական կայունությանն ուղղված գործողությունները փոքրացնելու են բանկային միջնորդության մակարդակը, ինչն արտահայտվում է աղյուսակ 5-ում բերված բանկային համակարգի ակտիվներ/ՅԱ և վարկեր/ՅԱ ցուցանիշներում:
 Աղյուսակ 5. Բանկային համակարգի ակտիվներ/ՅԱ, վարկեր/ՅԱ ցուցանիշները՝ դստ2007-2015 թթ.:

%	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Բանկային համակարգի ակտիվներ / ՅԱ	24.3	28.7	42.2	45.1	54.7	61.8	69.0	70.3	68.5
Բանկային համակարգի վարկեր / ՅԱ	13.5	17.8	23.4	27.4	33.6	40.2	42.1	42.7	39.8

Առևտրային բանկային գլխում <<ՀՀ առևտրային բանկերի ֆինանսական կայունության գնահատման և կառավարման բարելավման հիմնախնդիրները>>, ուսումնասիրվում է ընդհանրական ինդեքսի միջոցով բանկերի ֆինանսական կայունության գնահատումը, ՀՀ առևտրային բանկերի և բանկային համակարգի հավանական զարգացումները, ՀՀ բանկային համակարգի օրինակով ֆինանսական կայունության էմպիրիկ վերլուծությունը:

Ֆինանսական կայունության ընդհանուր ինդեքսը հաշվարկվում է տնտեսական նորմատիվի գործող սահմանաչափից փաստացի շեղման մակարդակի օգնությամբ:

Նշանակենք A_i^j -ով j -րդ նորմատիվի գծով i -րդ բանկի փաստացի մակարդակը, N^j -ով j -րդ նորմատիվի գործող թույլատրելի սահմանաչափը, D_i^j -ով j -րդ նորմատիվի գծով i -րդ բանկի շեղվածության աստիճանը՝

$$D_i^j = \frac{A_i^j - N^j}{N^j}, \quad (1)$$

բոլոր նվազագույն սահման ունեցող նորմատիվների համար:

$$D_i^j = \frac{N^j - A_i^j}{N^j}, \quad (2)$$

բոլոր առավելագույն սահման ունեցող նորմատիվների համար:

Քանի որ D_i^j -երի ստացված տվյալները համասեռ չեն այն իմաստով, որ արժեքների տատանման ամպլիտուդան մեծ է, առաջանում է նորմավորման պահանջ, որը հնարավոր է իրականացնել հետևյալ եղանակով.

$$IP_i^j = \frac{D_i^j}{\max_j D_i^j}, \quad (3)$$

որտեղ IP_i^j -ն i -րդ բանկի համար j -րդ նորմատիվի գծով մասնակի ինդեքսն է: Նորմավորման նմանատիպ մոտեցումը հնարավորություն է տալիս ինչպես մասնակի ինդեքսի արժեքները բերել (0;1) միջակայքում, այնպես էլ հավասար կշիռներ տալ բոլոր մասնակի ինդեքսներին ընդհանուր ինդեքսը հաշվարկելիս: Այլապես մեծ թվերով արտահայտված նորմատիվներից շեղումները զգալիորեն կազդեն ընդհանուր ինդեքսի արժեքների վրա: IP_i^j մասնակի ինդեքսի հաշվարկումը հնարավորություն է տալիս տեսնել յուրաքանչյուր բանկի զբաղեցրած դիրքը ամեն նորմատիվի ուղղությամբ:

Հաջորդ քայլը ֆինանսական կայունության ընդհանուր ինդեքսի հաշվարկումն է՝

$$IT_i = \sum_j IT_i^j, \quad (4)$$

որտեղ IT_i -ն i -րդ բանկի կայունության ընդհանուր ինդեքսի արժեքն է: Ինդեքսը հաշվարկված է կոնկրետ պահի դրությամբ բանկերի նորմատիվային դիրքերով, սակայն այն կարելի է ընդլայնել՝ մտցնելով ժամանակի բաղադրիչը, ինչը հնարավորություն է կտա ուսումնասիրել բանկերի դիրքերի փոփոխությունը ժամանակի մեջ:

Ինչպես արդեն նշվեց՝ կետորոնական բանկն առևտրային բանկերի ֆինանսական կայունությանն ապահովում է տնտեսական նորմատիվների միջոցով: Սույն ախաստնքում ֆինանսական կայունության ընդհանուր ինդեքսի հաշվարկումը իրականացվում է տնտեսական նորմատիվների օգնությամբ: Այդ նորմատիվները եռամսյակային կտրվածքով ներկայացված են բանկերի Հիմնական տնտեսական նորմատիվների վերաբերյալ հաշվետվության մեջ:

Աղյուսակ 6: IP_i^j -կայունության մասնակի ինդեքսների առավելագույն, նվազագույն դիրք զբաղեցնող բանկերը:

Նորմատիվ	Վերին արժեքը կազմում է նվազագույնը չափը	Վերին արժեքը կազմում է նվազագույնը չափը	Վերին արժեքը կազմում է նվազագույնը չափը	Վերին արժեքը կազմում է նվազագույնը չափը	Վերին արժեքը կազմում է նվազագույնը չափը	Վերին արժեքը կազմում է նվազագույնը չափը	Վերին արժեքը կազմում է նվազագույնը չափը
Գիծ	Վերին արժեքը կազմում է նվազագույնը չափը	Վերին արժեքը կազմում է նվազագույնը չափը	Վերին արժեքը կազմում է նվազագույնը չափը	Վերին արժեքը կազմում է նվազագույնը չափը	Վերին արժեքը կազմում է նվազագույնը չափը	Վերին արժեքը կազմում է նվազագույնը չափը	Վերին արժեքը կազմում է նվազագույնը չափը
Առավելագույնը	Ամերիգաս	Մեյ Էսթ	Մեյ Էսթ	Յու.Նիբանկ	ԱՐԲ, ԿԴԵՂԻՏ, ԿՐԻԿՈՆ, ԲԱՆԿ	ԲՏԱ	Մեյ Էսթ
Նվազագույնը	ԲՏԱ	Մեյ Էսթ	Արցախ	Հայ բիզնես	Արցախ	Հայ բիզնես	ՎՏԲ, Հայաստան

Աղյուսակ 6-ի <<առավելագույն>> տողում նշված են այն բանկերը, որոնք կոնկրետ ինդեքսի գծով ունեն մեկ թվին հավասար արժեք: Իսկ նվազագույն տողում նշված են այն բանկեր, որոնք կոնկրետ ինդեքսի գծով ունեն ամենափոքր արժեքը:

Ստացված մասնակի ինդեքսների միջոցով հաշվարկվել է ֆինանսական կայունության ընդհանուր ինդեքսը, որի արդյունքները ներկայացված են աղյուսակ 7-ում: Ըստ այդ արդյունքների ֆինանսապես կայուն առաջին երեք բանկերն են Մեյլլաթ Բանկը, Ինեկոբանկը, Ալբա-Կրեդիտ Ագրիկոլ Բանկը:

Բանկերը իրենց դիրքը բարելավել ու նպաստակով կարող են ուշադրությունը կենտրոնացնել այն նորմատիվների մասնակի ինդեքսների վրա, որոնցով էապես զիջում են մնացած բանկերին:

Աղյուսակ 7: ՀՀ առևտրային բանկերի ֆինանսական կայունության ընդհանուր ինդեքսը:

Բանկ	Կայունության ընդհանուր ինդեքս	Բանկ	Կայունության ընդհանուր ինդեքս
Մեյլլաթ Բանկ	5.898	Բիբլոս Բանկ	3.341
Ինեկոբանկ	4.882	Անելիք Բանկ	3.060
Ալբա-Կրեդիտ Ագրիկոլ Բանկը	4.692	Կոնվերս բանկ	3.057
Արարատբանկ	4.575	Էյջ-Էս-Բի-Սի Բանկ	2.782
Ամերիաբանկ	4.407	Յուելիբանկ	2.532
Առեկսիմբանկ	4.032	Արդշինբանկ	2.220
ԲՏԱ Բանկ	3.959	ՎՏԲ-Հայաստան Բանկ	2.158
Պրոմեթեյ Բանկ	3.750	Հայ Էկոնոմբանկ	2.035
Պրոկրեդիտ Բանկը	3.635	Հայ բիզնեսբանկ	2.008
Արմավիսբանկ	3.587	Արցախբանկ	1.561
Չարգացման Հայկական Բանկ	3.348		

Ինդեքսի կառուցվածքը հնարավորություն է տալիս այն ընդլայնել ժամանակի տարբեր պահերի համար և պարզել, թե ինչպես են փոխվել բանկերի ֆինանսական կայունության աստիճանը դիսամիկայի մեջ:

Կառուցվել է Էկոնոմետրիկ մոդել, որտեղ որպես կախյալ փոփոխական դիտարկվել է F1 ցուցանիշը, իսկ որպես բացառող փոփոխականներ՝ F1 ցուցանիշի նախորդ լագային արժեքը, դրամային վարկերը և արտաժողովային վարկերը: Ավանդները և տոկոսադրույթները չեն ներառվել մոդելում, քանի որ դրանք նշանակալի չեն եղել: Ստացված լագույն էմպիրիկ մոդելը ունի հետևյալ հատկորոշումը՝

$$\Delta \ln(F1_t) = \beta_0 + \beta_1 \Delta \ln(F1_{t-1}) + \beta_2 \Delta \ln(\text{varker}_{t-1}) + \beta_3 \Delta \ln(\text{varker_art}_t) + \beta_4 \Delta \ln(\text{varker_art}_{t-1}) + \varepsilon_t + \theta \varepsilon_{t-1}$$

(5)

Գնահատվել է հավասարումը փոքրագույն թափանցիկության սինտրի եղանակով Eviews 7.1 ծրագրային փաթեթի միջոցով: Արդյունքները ներկայացված են ստորև բերված աղյուսակում:
Աղյուսակ 8: Հավասարման գնահատման արդյունքները

Dependent Variable: D(LOG(F1))				
Method: Least Squares				
Sample (adjusted): 2005M04 2015M12				
Included observations: 129 after adjustments				
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
D(LOG(VARKER(-1)))	-0.203564	0.066026	-3.083082	0.0025
C	0.005462	0.003628	1.505615	0.1347
D(LOG(VARKER_ART))	-0.233734	0.058597	-3.988856	0.0001
D(LOG(VARKER_ART(-1)))	-0.153591	0.056826	-2.702827	0.0078
AR(1)	-0.577023	0.157862	-3.655246	0.0004
MA(1)	0.736060	0.140884	5.224595	0.0000
R-squared	0.230937	Mean dependent var	-0.006281	
Adjusted R-squared	0.199675	S.D. dependent var	0.028972	
S.E. of regression	0.025919	Akaike info criterion	-4.422282	
Sum squared resid	0.082631	Schwarz criterion	-4.289268	
Log likelihood	291.2372	Hannan-Quinn criter.	-4.368236	
F-statistic	7.386992	Durbin-Watson stat	1.925810	
Prob(F-statistic)	0.000004			

Գործոնները բացատրվող փոփոխականի վրա ունեն պատճառային ազդեցություն, քանի որ սխալների պայմանական սպասումը բացատրող փոփոխականների նկատմամբ ևս հավասար է զրոյի: Դետերմինացիայի գործակիցը հավասար է 0.23, ինչը նշանակում է, որ ընտրված փոփոխականները 23 տոկոսով բացատրում են կախյալ փոփոխականի տատանողականությունը: Ռեգրեսիայի դետերմինացիայի գործակիցը ամենաինչի վկայում է, որ ռեգրեսիայի որակը լավը չէ, և ոչ մի ձև չի ազդում մեր փոփոխականների պատճառային ազդեցության վրա, քանի որ ռեգրեսիոն հավասարումների կառուցման բոլոր պայմանները բավարարված են մեր մոդելի համար:

Առաջին կարգի ավտոռեգրեսիվ գործընթացի գործակցի նշանակալիությունը ցույց է տալիս, որ F1 ցուցանիշի դինամիկայի մեջ գոյություն ունի հստակ արտահայտված իներցիոն ազդեցություն: Եվ դրամային վարկերը, և արտաթուղթային վարկերը բացասական ազդեցություն ունեն F1 ցուցանիշի վրա, քանի որ ցանկացած տիպի վարկերի ավելացումը նշանակում է ռիսկով կշռված ակտիվների ավելացում, ինչն էլ հանգեցնում է ֆինանսական կայունության նվազման: Դրամային վարկերը միայն լավագույն ազդում F1 ցուցանիշի վրա: Գնահատված գործակիցը ցույց է տալիս, որ տվյալ ամսում դրամային վարկերի մեկ միավոր հավելանքի տեմպի բարձրացումը բերում է հաջորդ ամսում F1 ցուցանիշի հավելանքի տեմպի 0.20 միավոր նվազմանը: Արտաթուղթային վարկերի դեպքում պատկերը այլ է՝ ֆինանսական կայունության ինդեքսի վրա ազդում է ինչպես ընթացիկ, այնպես էլ նախորդ ժամանակահատվածի

արտարժույթային վարկերը, ինչը նշանակում է, որ արտարժույթային վարկերը ֆինանսական կայունության վրա ավելի տևական և մնայուն ազդեցություն ունեն, քան դրամական վարկերը:

Եզրակացու թյ ու ներք բաժնում ամփոփվել և հակիրճ ձևակերպվել են հետազոտության հիմնական եզրահանգումներն ու ստացված արդյունքները:

Ֆինանսառուսական ճգնաժամը և Ռուսաստանի տնտեսության կտրուկ անկումը նոր իրավիճակ ձևավորեց ընդհանրապես ՀՀ տնտեսության համար: Այդ նոր իրավիճակում ինչպես ՀՀ Կենտրոնական բանկը, այնպես էլ առևտրային բանկերը առաջին հերթին ուշադրությունը պետք է ուղղեին համակարգի կայունությանը:

Ատենախոսությանում Հայաստանի Հանրապետության առևտրային բանկերի ֆինանսական կայունության գնահատման և կառավարման ուղղությամբ իրականացված վերլուծությունների հիման վրա կատարվել են որոշակի եզրահանգումներ և առաջարկություններ, որոնցից Եականներն են.

- Բանկային համակարգի կայունությունն էապես կախված է առանձին բանկերում ռիսկերի կառավարման մակարդակից: ՀՀ-ում գործող բանկերի տարեկան հաշվետվությունների ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ վարկային ռիսկի ռազմավարության մշակումը և ամրագրումն իրականացվում է բարձր մակարդակով: Սակայն խնդիրը կայանում է ամրագրված ռազմավարության իրացման գործընթացում, քանի որ վարկային ռիսկի կառավարումը հաճախ դրսևորվում է մեկ վարկը տրամադրելու, մեկ էլ խնդրահարույց վարկերի վերադարձելիությունը ապահովելու ժամանակ: Վարկի տրամադրումը իրականացվում է հիմնականում վարկունակության գնահատականով, իսկ ապահովության միջոցները գրավն է երաշխավորությունները: Բաց մնում վարկային ռիսկի կառավարման շատ կարևոր մաս՝ վարկի ընթացիկ դիտարկումը: Ընթացիկ դիտարկումը բանկին պետք է հնարավորություն ընձեռի վարկառուից շուտ հայտնաբերել ապագայում սպասվելիք խնդիրները: Սա թվում է վերամբարձ գաղափար, սակայն ինչպես արդեն նշվել է, վարկային ռիսկը բանկի համար մասնագիտական ուղղություն է: Դանշանակում է, որ բանկը երբեմն պետք է հաճախորդից առավել լավ տեղեկացված լինի վերահաս ռիսկերի մասին՝ հիմնվելով տնտեսության, դրա ճյուղերի և ոլորտների վերաբերյալ գիտելիքների և տիրապետած վիճակագրության վրա:

- Ուսումնասիրվել է ՀՀ առևտրային բանկերի՝ վարկերից հավանական կորուստների պահուստների և վարկերի ծավալների հարաբերակցությունը: Վերջին երկու տարիներում բանկերի պահուստավորման կշիռը վարկային պրոտֆելում անընդհատ աճում է, որը վկայում է նրա մասին, որ վարկային ակտիվների որակն էապես անկում է ապրում: Դիտարկված ժամանակահատվածի համար Ամերիկայից այս ցուցանիշի գծով լավագույն դիրքն է զբաղեցնում, իսկ

Բիբլոս Բանկը՝ վատագույն: Միավոր վարկի գծով պահուստի մակարդակը կախված է բանկի մեծություներից, ինչը օրինակալի է, քանի որ մեծ բանկերը պետք է ունենան վարկային ռիսկի կառավարման մասնագիտական բարձր մակարդակ՝ ունենալով \$ինանսական և կադրային մեծ հնարավորություններ:

• Կորեյացիայի գործակցի միջոցով բացահայտվել է, թե տնտեսության տարբեր ճյուղերի վարկավորումն ինչպես է ազդում վարկային ռիսկի վրա, ուսումնասիրվել է վարկերից հավանական կորուստների պահուստի կախվածությունը տնտեսության ճյուղերին տրված վարկերի մեծություներից: Վարկերի ճյուղային կառուցվածքն էական ազդեցություն ունի վարկային ռիսկի վրա: Առևտրի ոլորտում տրված վարկերի և պահուստների կոմբեյացիան հավասար է 0.33, շինարարության ոլորտում՝ 0.54, գյուղատնտեսության ոլորտում՝ 0.75, արդյունաբերության ոլորտում՝ 0.33, սպառողական ճյուղում՝ 0.81, այլ ճյուղերում՝ 0.18: Կորեյացիայի գործակիցների մշտադիտարկումը հնարավորություն է կտա բանկային համակարգի սուբյեկտներին հարաբերության մեջ գնահատել տնտեսության ճյուղերի վարկավորման ռիսկայնությունը և հնարավորություն կընձեռվի վարկավորման նոր քաղաքականություն մշակելիս հաշվի առնել ամբողջ բանկային համակարգի առկա փորձը:

• Սովորաբար բանկային համակարգի ավանդների դինամիկ աճը վկայում է բանկերի նկատմամբ հասարակության վստահության բարձրացմամբ: Հայաստանում ևս նկատվում է առևտրային բանկերում ավանդների շարունակական աճ, որը սակայն ունի նաև սովորականից տարբերվող բացատրություններ: Ակնհայտ է, որ արժեթղթերի շուկայի թերզարգացածությունը խնայած միջոցների համար միայն ավանդային ներդրում է նախատեսում, փոքր ներդրումները ՀՀ տնտեսությունում շատ են անհաջողության մատնվում և ներդրումների համար տնտեսական և դրական սպասումների նախադրյալները թույլ են արտահայտված:

• ԿԲ-ի կողմից ընդունված ընդհանուր կապիտալի նոր պահանջը և շուկայական վիճակն էսպես ազդել է բանկերի շահութաբերության վրա: Ծղթայական փոխանցումային մեխանիզմով բանկերում թանկացել է ծառայությունների սակագները, մասնավորապես 2014թ. համեմատությամբ իջել են ավանդների ներգրավման, և բարձրացել են վարկավորման տոկոսները: Առավել հատկանշական է, որ տնտեսությունում բանկային միջնորդության ցուցանիշները՝ ակտիվներ/ՅՆԱ, վարկեր/ՅՆԱ, առաջին անգամ 2007թ. ի վեր անկում են ապրել: Սա բացատրվում է մի կողմից տնտեսության անկումային տրամադրություններով, մյուս կողմից՝ բանկային համակարգի կարգավորման խտացմամբ:

• Տնտեսական նորմատիվների միջոցով ՀՀ առևտրային բանկերի համար կառուցվել է \$ինանսական կայունության ընդհանուր ինդեքս, որը հնարավորություն է տալիս տեսնել, թե յուրաքանչյուր բանկ կայունության տեսանկյուններից ինչ դիրք է զբաղեցնում բանկային համակարգում:

Ֆինանսական կայունության ինդեքսի տեսանկյունից դիտարկված ժամանակահատվածում ֆինանսապես կայուն առաջին երեք բանկերն են ՄԵԼԼԱՔ Բանկը, Ինեկոբանկը, Ակբա-Կրեդիտ Ազրիկոլ Բանկը:

Բանկերը իրենց դիրքը բարելավելու նպատակով կարող են ուշադրությունը կենտրոնացնել այն նորմատիվների մասնակի ինդեքսների վրա, որոնցով էապես գիջում են մնացած բանկերին:

- 33 4Բ որոշումը հիմնական կապիտալի չափի մեծացման վերաբերյալ բանկային համակարգի համար նոր վիճակ է ստեղծել: Աշխատանքում քննարկվել է հավանական զարգացումները, որոնք բաժանվում են երկու մասի՝ բոլոր բանկերի պահպանումը և բանկերի կրճատումը: Առաջինի դեպքում 33 բանկային համակարգը բախվելու է ներգրաված միջոցների արդյունավետության խնդրի հետ, իսկ երկրորդի դեպքում՝ մրցակցության կրճատման: Վերոնշյալ փոփոխությունները իրենց արտահայտությունն են ունենում բանկային համակարգի համար հավարկված ֆինանսական կայունության ընդհանուր ինդեքսի վրա: Մասնավորապես, այն նվազում է բոլոր բանկերի դեպքում՝ ցույց տալով, որ արտաքին միջավայրի արտածին բացասական փոփոխությունը բերում է ֆինանսական կայունության անկման:

- Ուսումնասիրվել է ֆինանսական կայունությանը չափող նորմատիվային ընդհանուր կապիտալ / ռիսկով կշռված ակտիվներ ցուցանիշի դինամիկան 2003-2015թթ.-ի համար և ռեգրեսիոն վերլուծության միջոցով բացահայտվել, թե ինչ գործոններ են ազդում այդ ցուցանիշի վրա:

- Կառուցվել է Էկոնոմետրիկ մոդել, որտեղ ընդհանուր կապիտալ / ռիսկով կշռված ակտիվներ ցուցանիշի վրա փոփոխականների ազդեցությունը միանշանակ է. ժամկետային դրամային և արտարժույթային ավանդները բացասաբար են կորելացված դրա հետ, իսկ ցախանջ ավանդները, դրամային վարկերը, վարկային տոկոսադրույքները ունեն դրական կորելյացիա: Ցախանջ ավանդների մեկ տոկոս աճը բերում է ընդհանուր կապիտալ / ռիսկով կշռված ակտիվների 0.17 տոկոս աճի: Ժամկետային դրամային ավանդների մեկ տոկոս աճը բերում է ընդհանուր կապիտալ / ռիսկով կշռված ակտիվների 0.25 տոկոս նվազման: Ժամկետային արտարժույթային ավանդների մեկ տոկոս աճը բերում է ընդհանուր կապիտալ / ռիսկով կշռված ակտիվների 0.23 տոկոս նվազման: Դրամային վարկերի տոկոսադրույքի մեկ տոկոս աճը բերում է ընդհանուր կապիտալ / ռիսկով կշռված ակտիվների 1.8 տոկոս աճի: Արտարժույթային վարկերի տոկոսադրույքի մեկ տոկոս աճը բերում է ընդհանուր կապիտալ / ռիսկով կշռված ակտիվների 2.6 տոկոս աճի: Դրամային վարկերի մեկ տոկոս աճը բերում է ընդհանուր կապիտալ / ռիսկով կշռված ակտիվների 0.11 տոկոս աճի:

Առեւտրային հիմնական դրույթները հրատարակված են հետևյալ գիտական աշխատանքներում.

1. Լ. Յայրապետյան, ՀՀ առևտրային բանկերի ֆինանսական կայունության ընդհանուր ինդեքսի կառուցման մոտեցում, ֆինանսներ և էկոնոմիկա, Երևան, № 9-10 (181-182), 2015, էջ 33-35:
2. Լ. Յայրապետյան, ՀՀ առևտրային բանկերի և բանկային համակարգի հավանական զարգացումները՝ որպես արդի փոփոխության նշանների հետևանք, ֆինանսներ և էկոնոմիկա, Երևան, №1-2 (185-186), 2016, էջ 40-43:
3. Լ. Յայրապետյան, ՀՀ բանկային համակարգի ճյուղային վարկավորման ռիսկայնության գնահատում, Այլընտրանք եռամսյա գիտական հանդես, 2016, համար 1, հունվար-մարտ, էջ 69-79:
4. Լ. Յայրապետյան, ֆինանսական համակարգի կայունության էմպիրիկ վերլուծությունն ՀՀ օրինակով, Այլընտրանք եռամսյա գիտական հանդես, 2016, համար 2, ապրիլ-հունիս, էջ 191-203:
5. Լ. Յայրապետյան, ՀՀ բանկային համակարգի ֆինանսական կայունության գործիքակազմը և հիմնական ցուցանիշները, Այլընտրանք եռամսյա գիտական հանդես, 2016, համար 4, հոկտեմբեր-դեկտեմբեր, էջ 146-151:
6. Լ. Յայրապետյան, Արժույթային ճգնաժամերի ազդեցությունը և դրանց հաղթահարմանն ուղղված միջոցառումները ՀՀ բանկային համակարգում, Այլընտրանք եռամսյա գիտական հանդես, 2016, համար 4, հոկտեմբեր-դեկտեմբեր, էջ 136-145:

**АЙРАПЕТЯН ЛЕНА РУБЕНОВНА
ПУТИ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ОЦЕНКИ И УПРАВЛЕНИЯ
ФИНАНСОВОЙ СТАБИЛЬНОСТИ КОММЕРЧЕСКИХ БАНКОВ В РА**

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.03 “Финансы, бухгалтерский учет”.

Защита состоится 16 февраля 2017 г. в 15:30 часов на заседании специализированного совета 014 по экономике, действующего в Армянском государственном экономическом университете, по адресу: г. Ереван, 0025, ул. М. Налбандяна 128.

РЕЗЮМЕ

Актуальность исследования. В настоящее время проблема финансовой устойчивости довольно актуальна и имеет большое научно-практическое значение, так как интересует не только государство или хозяйствующих субъектов, но и членов общества, по той причине, что банковская система выполняет две важные функции: привлекает свободные средства экономических субъектов и предоставляет кредиты предприятиям и потребителям, и таким образом банковская система обслуживает все секторы экономики, в связи чем финансовая устойчивость банковской системы имеет важное влияние на эффективное функционирование экономики:

Цель и задачи исследования. Целью диссертации является оценка финансовой устойчивости банков и повышение управления стабильности финансовой системы.

В данной диссертации, в связи с поставленной задачей, осуществлено исследование текущего состояния финансовой устойчивости в РА, выявлены особенности и тенденции развития, оценены факторы, влияющие на финансовую устойчивость, изучена структура и динамика депозитов банковской системы, сделаны стресс-тесты для оценки изменения финансовой устойчивости при внешних шоках, определены проблемы оценки и управления кредитных рисков:

Научная новизна исследования. Новизна научной работы заключается в следующем:

- для коммерческих банков построены частные и общие индексы финансовой стабильности, что позволяет определить положение каждого банка в банковской системе,
- при помощи коэффициента корреляции между секторным кредитованием и запасов вероятных потерь по ссудам, дается оценка концентрации риска в банковской системе, которая имеет решающее значение для развития кредитной стратегии каждого банка,
- сделан эмпирический регрессионный анализ, найдены факторы влияющие на финансовую стабильность и оценены коэффициенты каждого фактора.

Практическое значение работы. Результаты исследования имеют научно-практическое значение по разработке и применению на практике в решении проблем финансовой стабильности банковской системы, которая является одной из уставных целей Центрального Банка Армении. Банковская система состоит из отдельных банков, и чтобы обеспечить стабильность всей финансовой системы необходимо оценить финансовую устойчивость отдельных элементов, и в этом смысле диссертация предлагает необходимые инструменты. С другой стороны эта работа может быть полезна для банков, так как она позволяет каждому банку оценить свое место в банковской системе в целом, и следовательно необходимые меры по укреплению финансовой стабильности. Оценки финансовой устойчивости коммерческих банков могут быть использованы различными экономическими субъектами, которые держат свои деньги в банках. В банках, которые имеют высокую финансовую стабильность, средства находятся в более надежных руках и менее вероятен дефолтный риск. Результаты исследования могут быть полезны для экономистов и других лиц, которые интересуются проблемами депозитных и кредитных структур.

Структура и содержание работы. Работа содержит введение, три главы, заключение и список использованной литературы.

В введении обосновывается актуальность темы, цели, задачи и методика исследования, его научная новизна и практическое значение работы.

В первой главе диссертации – “Роль финансовой устойчивости банков и банковской системы в процессе обеспечения финансовой стабильности”, исследованы проблемы стабильности финансовой системы, особенности банковской системы Армении, его регулирующие функции и карты финансовой стабильности, проанализировано управление рисками в банковской системе и ее влияние на финансовую стабильность.

Во второй главе – “Особенности стресс тестирования в процессе анализа проблем финансовой стабильности”, представлены основные компоненты стресс тестирования, особенности стресс тестирования в финансовой системе, проанализировано влияние валютных кризисов на банковскую систему Армении и исследованы меры их преодоления.

В третьей главе – “Проблемы улучшения оценки и управления финансовой устойчивости в РА”, построен общий индекс финансовой стабильности, прогнозировано вероятное развитие банковской системы в результате последних изменений, сделан эмпирический анализ финансовой стабильности.

В заключении обобщены основные выводы диссертации.

По теме диссертации опубликованы 6 научных статей.

LENA R. HAYRAPETYAN
WAYS OF IMPROVEMENT OF ASSESSMENT AND MANAGEMENT OF
FINANCIAL STABILITY OF COMMERCIAL BANKS IN RA

The dissertation is submitted for the pursuing of the Scientific Degree of the Doctor of Economics in the speciality 08.00.03 “Finance, Accounting” .

The defense of the Dissertation will take place at 15.30 on February 16, 2017 at 014 Specialized Council of Economics of SCC RA at Armenian State University of Economics. Address: 128, M.Nalbandyan street, Yerevan, 0025, RA.

SUMMARY

Relevance of the study. Currently, the problem of financial stability is very important and has great scientific and practical value, because it is interesting not only for government or economic subjects, but also all society, and the reason is that the banking system performs two important functions: attracting free money from economic subjects and provides loans to businesses and consumers, and thus the banking system serves all sectors of the economy. That is why the financial stability of the banking system has an important impact on the effective functioning of the economy.

The purpose and objectives of the study. The aim of the thesis is to evaluate the financial stability of banks and to suggest ways of increasing the financial stability management of banks.

In this thesis, in connection with the task, carried out a study of the current position of banks' financial stability in the Republic of Armenia, the patterns and development trends, evaluated factors affecting financial stability of banks, the structure and dynamics of the deposits of the banking system, made stress tests to assess the changes in the financial stability to external shocks, defined the problem of assessing and managing credit risk.

Scientific novelty of the study. The novelty of the scientific work is as follows:

- has been built a private and general indexes of financial stability for commercial banks, which allows to determine the position of each bank in the banking system,
- using the coefficient of correlation between the sectoral crediting and probable reserves for loan losses, assessed the risk of concentration in the banking system, which is crucial for the development each bank's credit strategy,
- made a regression in empirical analysis to find the factors affecting financial stability, and estimated each factor's influence measure.

The practical significance of the work. Results of the study are scientific and practical value for the development and application, solving the problems of financial stability of the banking system, which is one of the main objectives of the Central Bank of Armenia. The banking system consists of individual banks, and to ensure the stability of the entire financial system is necessary to assess the financial stability of the individual elements, and in this sense the thesis offers the necessary tools. On the other hand, this work can be useful for banks, as it allows each bank to evaluate its place in the banking system as a whole, and hence the necessary measures to strengthen financial stability. Ratings of commercial banks' financial stability may be used by different economic subjects, who keep their money in banks. The banks that have a high financial stability rates are in the hands of a reliable and less likely to default risk. Results of the study may be useful for economists and others who are interested in the problems of deposit and credit structures.

The structure and content of the work. The work contains an introduction, three chapters, a conclusion and a list of bibliography.

In the introduction relevance of the topic, goals, objectives and methodology of the study, its scientific novelty and practical importance of the work are justified.

In the first chapter of the thesis – "The role of the financial stability of banks and the banking system in the process of ensuring financial stability," studied the problem of stability of the financial system, especially the banking system of Armenia, its regulatory functions and maps of financial stability analyzes, risk management in the banking system and its impact on financial stability.

In the second chapter – "Features of the stress test in the analysis of financial stability issues", discussed the principal components of the stress testing, especially in the financial system, analyzed the effect of currency crises in the banking system of Armenia and explored steps to overcome them.

In the third chapter – "Problems of improving the assessment and management of banks' financial stability in the Republic of Armenia", built the general index of financial stability, described the likely development of the banking

system as a result of the recent changes, made empiric analysis of financial stability.

In the conclusion the main conclusions of the dissertation are summarized.

6 research papers have been published on the topic of the thesis.